Lakiyksikkö, työ- ja toimintakyky osaamiskeskus
vammaisetuusryhmä

Kela 35/302/2020

Kelan vastaus Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunnan kannanottoon

Viittomakielten lautakunnan kannanotto koskee viittomakielen reletulkkauksen poistamisen seurauksia liittyen Kelan uusin linjauksiin. Viittomakielten lautakunta katsoo, että Kelan päätös olla tarjoamatta tulkkauspalvelua reletulkkauksena merkittävästi heikentää palvelun käyttäjän mahdollisuutta valita kuhunkin tilanteeseen tulkki (tulkit), jonka osaaminen vastaa tilanteen vaativuutta. Päätös estää myös kuuroja tulkkeja harjoittamasta ammattiaan kuulevien tulkkien kanssa tasavertaisesti.

Tulkkauksen määritelmä

Viittomakielten lautakunnan mukaan reletulkkauksella tarkoitetaan tulkkausta välikielen kautta. Siinä toinen tulkki tulkkaa esimerkiksi venäläisestä viittomakielestä suomalaiselle viittomakielelle ja toinen suomalaisesta viittomakielestä suomeksi, ja tulkkaus toimii vastaavalla tavalla päinvastaiseen suuntaan.

Tulkkauspalvelulain 4§ mukaan tulkkauksella tarkoitetaan viittomakielellä tai jollain kommunikaatiota selventämällä menetelmällä tapahtuvaa viestin välittämistä; viestin välittäminen voi tapahtua kahden kielen välisenä taikka kielen sisäisenä, kun käytetään jotakin kommunikaatiota täydentävää tai selventävää menetelmää.

Reletulkkaus, jossa tulkataan useamman kuin kahden kielen välillä (välikielen kautta), ei kuulu tulkkauspalvelulaissa määriteltyyn tulkkaukseen, eikä tulkkauspalvelua voida siten järjestää reletulkkauksella.

Kahden tai useamman tulkin käyttö vaativissa tilanteissa

Viittomakielten lautakunta viittaa tulkkauspalvelulakiin (10.§), jonka mukaan “Vaativissa tulkkaustilanteissa palvelu voidaan järjestää siten, että käytettävissä on kaksi tai useampia tulkkeja.” Hallituksen esityksessä tarkennetaan, että vaativuutta arvioitaessa kyse voisi olla tilanteista, jotka ovat ajallisesti pitkäkestoisia tai muutoin niin vaativia, että hyvän tulkkauspalvelun järjestämiseksi tarvitaan kahta tai useampaa tulkkia. Pitkäkestoisella tarkoitettaisiin yleensä yli kaksi tuntia kestävää tulkkausta. Lisäksi todetaan, että esimerkiksi oikeustulkkauksissa tulisi olla käytettävissä kaksi tulkkia.

Lain mukaan kahta tai useampaa tulkkia voidaan käyttää tulkkaustilanteissa, jotka ovat sisällöltään vaativia tai pitkäkestoisia. Näissä tilanteissa tulkkaus järjestetään ns. paritulkkauksena.

Vaativissa tulkkaustilanteissa tulkit työskentelevät pareina, toisiaan tulkkaustyössä tukien ja varmistaen mm. tulkkauksen oikeellisuuden. Pitkäkestoisessa tilanteessa tulkit puolestaan vuorottelevat esim. 15 min jaksoissa toisiaan tauottaen. Näillä perusteilla tulkkaustilanteeseen järjestetään kaksi tai useampi tulkki

Reletulkkauksessa tarvitaan kahta tai useampaa tulkkia, koska tulkkaus toteutuu välikielen kautta. Kelan käsityksen mukaan se, että palvelu järjestetään reletulkkauksena, ei ole tulkkauspalvelulain mukaan peruste palvelun järjestämiseen kahdella tai

useammalla tulkilla. Reletulkkauksessa syyt kahden tai useamman tulkin käytölle eivät siten liity tilauksen sisällön vaativuuteen tai pitkäkestoisuuteen.

Todetaan vielä, ettei tulkkauspalvelulaissa eikä hallituksen esityksessä ole mainintaa siitä, että vaativissa tai muissakaan tulkkaustilanteissa voitaisiin käyttää (lain 4§ tulkkauksen määritelmän vastaista) reletulkkausta asiakkaan palvelun järjestämiseksi.

Tulkin osaaminen ja laatu

Viittomakielten lautakunnan mukaan viittomakielen reletulkkaus tarjoaa ainoan laadukkaasti toimivan ratkaisun tiettyihin vaativiin tulkkaustilanteisiin, ja että vaativissa tulkkaustilanteissa ainoastaan tulkin koulutuksen saanut kuuro tulkki voi taata sen, että viesti välittyy oikein.

Kannanoton mukaan kuuro tulkki voi tarjota sellaista äidinkielistä tuotosta, ettei viittomakielisen tarvitse lainkaan pinnistellä metaforien ja viittomakielisten ilmausten syvällisessä ymmärtämisessä. Kuitenkin välikielen kautta tapahtuvaan reletulkkaukseen voi sisältyä myös viestin oikeanlaiseen välittymiseen liittyviä riskejä. Kuuleva viittomakielen amk-koulutuksen saanut tulkki välittää viestiä tulkkaamalla kolmannen tahon käyttämän puhutun suomen ja suomalaisen viittomakielen välillä, oman taitotasonsa mukaisesti. Tämän jälkeen kuuro viittomakielen tulkki toistaa kuulevan tulkin tuotoksen samalla kielellä (suomalaisella viittomakielellä) edelleen asiakkaalle huomioiden mm. kielen rekisterit. Kela voi yhtyä kannanoton toteamukseen, että kaikki tulkit tulkkaavat parhaiten omalle äidinkielelleen. Kuitenkin vuorovaikutustilanteessa, jossa tulkataan puhutun ja viitotun kielen välillä reletulkkauksena, kuuron viittomakielisen tulkin tuotos ei toteudu suoraan alkuperäisestä tulkattavasta kielestä (puhutusta suomesta), jolloin voidaan pohtia, miten viesti välittyy kolmannen tahon ja asiakkaan välillä, kun tulkkaus toteutuu välikielen kautta.

Todettakoon, että asiakkaille tulkkausta tuottavien tulkkien tulee täyttää koulutusta koskevat vähimmäisvaatimukset. Lisäksi vaativiin tulkkaustilauksiin järjestetään palvelu tulkeilla, joilla on vaativan tulkkauksen edellyttämä työkokemus.

Lopuksi

Kuten aikaisemmin todettiin, reletulkkaus ei kuulu tulkkauspalvelulain tarkoittamaan tulkkauksen, eikä Kela voi näin ollen järjestää tulkkauspalvelua reletulkkauksena.

Kela vastaa tulkkauspalvelun toimeenpanosta ja päättää tulkkauspalvelun järjestämisestä. Kelan tulkkauspalvelun asiakkailla ei ole tulkkauspalvelulakiin perustuvaa subjektiivista oikeutta valita, mikä palveluntuottaja tai tulkki tuottaa hänelle Kelan järjestämän tulkkauspalvelun. Tulkkauspalvelua järjestettäessä otetaan huomioon muun muassa palvelunkäyttäjän toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Asiakas voi vaikuttaa siihen kuka tulkki välitetään asiakkaan tilaukseen ehdottamalla tulkkilistalleen itselleen soveltuvia, osaavia ja tuttuja tulkkeja.

Jos tulkkauspalveluun oikeutettu on tyytymätön Kelan päätökseen tulkkauspalvelun järjestämisestä, asiakkaalla on oikeus hakea siihen muutosta valittamalla Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan.

Kannanotossa todetaan kyseessä olevan Kelan uusi linjaus reletulkkaukseen. Todetaan vielä, että Kelan linjaus ei ole tässä muuttunut, eikä Kela ole järjestänyt reletulkkausta kannanotossa kuvatuissa tilanteissa.